

РОЗДІЛ 5 ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ОСВІТИ

УДК 378.147:004

Амеліна С.М., Тарасенко Р.О.

ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розглянуто стан формування інформаційної компетентності перекладачів у вищих навчальних закладах Європи та США. Узагальнено шляхи інформаційної підготовки майбутніх перекладачів у провідних університетах світу. Виявлено спільні підходи університетів різних країн до формування інформаційної компетентності перекладачів та деталізовано їх сутність. Визначено інновації у процесі інформаційної підготовки майбутніх перекладачів. Встановлено, що вони полягають у спрямуванні професійної підготовки перекладачів на вивчення САТ-систем в межах традиційних дисциплін, спеціалізованих дисциплін, позанавчальних курсів, тренінгів та у процесі проходження виробничих практик і стажувань на виробництві.

Ключові слова: інформаційна компетентність, навчальний курс, САТ-системи, перекладацький проект, перекладач.

Актуальність проблеми дослідження. Зміст підготовки перекладачів у провідних вищих навчальних закладах Європи і США значною мірою зумовлено орієнтацією на стандарти із надання перекладацьких послуг щодо забезпечення вимог якості перекладів та формування відповідних компетентностей перекладачів [2].

Сутність визначених зазначеними стандартами компетентностей та видів діяльності перекладачів, передбачає наявність у них високого рівня сформованості здатностей застосовувати інформаційні технології у перекладі. Незважаючи на прагнення провідних університетів різних країн до вироблення узагальнених підходів щодо формування у майбутніх перекладачів переліку та змісту професійно значущих компетентностей, зокрема і інформаційної, існує суттєва різноваріантність у формах інформаційної підготовки фахівців з перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення зарубіжного досвіду підготовки перекладачів знайшло відображення у дисертаційних дослідженнях та публікаціях О. Мартинюк (США), О. Сергєєвої (Великобританія), Н. Шамне, Л. Ребриної (Німеччина), а питання модернізації підготовки перекладачів в Україні для підвищення їхньої конкурентоздатності досліджували Н. Абабілова, Є. Беседіна. Однак, вивчення інноваційних напрямів у формуванні інформаційної компетентності майбутніх перекладачів у провідних університетах світу потребує окремого дослідження.

Мета статті – розглянути стан формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах Європи та США та визначити інноваційні аспекти його вдосконалення на сучасному етапі.

Виклад матеріалу. Переважна більшість університетів для вдосконалення інформаційної підготовки перекладачів здійснює модифікацію змісту окремих дисциплін за рахунок уведення до них відповідних модулів, що передбачає вивчення у межах традиційних перекладацьких курсів

комп'ютерних інструментів для створення і використання термінологічних баз та баз перекладених матеріалів.

Зокрема, у Лейпцигському університеті (Universität Leipzig) передбачається вивчення дисципліни "Термінознавство і мовна технологія". При цьому пізнавальний процес студентів спрямовується на вивчення технічних і програмних засобів, засвоєння конкретних прийомів роботи з термінологією, які, в першу чергу, зорієнтовані на застосування термінологічних баз при здійсненні перекладу з використанням систем автоматизованого перекладу [11]. У Заарландському університеті (Universität des Saarlandes) нормативною для майбутніх перекладачів є дисципліна "Термінологія, обробка мовних даних, автоматизований переклад", у курсі якої вони вивчають теоретичні та практичні аспекти перекладу, пов'язані із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення, зокрема: інструменти для автоматизованої роботи з термінологією, машинного і автоматизованого перекладу та управління проектами в перекладі. Зазначена дисципліна складається з трьох модулів: "Автоматизована робота з термінологією", "Специфічні проблеми машинного та автоматизованого перекладу" [9]. Крім того, вивчення модулів "Фаховий переклад: інформаційні технології та інженерія", "Фаховий переклад: економіка" передбачає використання відповідних програмних засобів для управління проектами, створення термінологічних баз та здійснення автоматизованого перекладу.

В університеті імені Йоганнеса Гутенберга міста Майнц (Johannes Gutenberg-Universität Mainz) із загального обсягу нормативної дисципліни "Перекладознавство" на вивчення інформаційних технологій в перекладі відведено теми "Автоматизований переклад", "Системи Translation Memory" [10]. Університет прикладних наук Кельна пропонує бакалаврам-перекладачам у межах дисципліни "Техніка перекладу фахових текстів з першої іноземної мови" вивчення допоміжних інструментів, таких як електронні бази даних та Інтернет. Метою модуля "Мови й інформаційні технології", який входить до програми з перекладознавства Ірландського національного університету (Корк) також є вивчення студентами програмних інструментів та інформаційних ресурсів для створення й аналізу тексту. Модуль "Мова та автоматизація" (Лондонський університет) [3] призначений для засвоєння різних тем, що стосуються застосування комп'ютерних систем для представлення, використання, вилучення або перекладу інформації, вираженої природною мовою, і включають машинний переклад, управління лінгвістичними ресурсами й вилучення термінології. Включення до програми підготовки перекладачів модуля "Використання технологій в індустрії письмового і усного перекладу" в британському університеті Бат [1] сприяє формуванню у студентів системного розуміння технологічних інструментів, що використовуються у перекладацькій індустрії.

Модуль "Технологія перекладу" у Лондонському університеті передбачає набуття практичного досвіду роботи з набором засобів для перекладу: SDL Trados MultiTerm 2014, SDL Trados Studio 2014™, memoQ™ і кілька вибраних хмарних систем. Посадження набуття теоретичних знань і їх практичного втілення з використанням інструментів автоматизованого перекладу закладено й у модуль "Переклад технічних текстів" [6]. Під час навчання студенти отримують цінну інформацію від професіоналів і вчених у відповідних галузях і мають доступ до спеціалізованих засобів та устаткування (лабораторій та відповідного програмного забезпечення, такого як SDL Trados і WinCAPS).

Модуль "Переклад і технологія" (Університет Астон, Бірмінгем) представляє добірку електронних засобів для підтримки діяльності професійного перекладача. Студенти виконують практичні завдання з перекладу, використовуючи системи автоматизованого перекладу з технологією Translation Memory, системи машинного перекладу, термінологічні бази, редактори субтитрів та інструменти локалізації. В американському філіалі університету Астон формування навичок комп'ютерного перекладу здійснюється не за рахунок окремої дисципліни, а шляхом інтегрування відповідного матеріалу до курсу "Просунутий рівень перекладу". Серед широкого спектру тем дисципліни "Теорії перекладу" у Ягеллонському університеті в Кракові є комп'ютерний переклад. Навчальний план підготовки перекладачів у Варшавському університеті на третьому курсі бакалаврату передбачає опанування дисципліни "Трансляторика", до змісту якої додано тему "Нові напрями в дослідженнях перекладу: аудіовізуальний переклад, локалізація, комп'ютерний переклад", що спрямована на опанування технологій автоматизованого перекладу.

Деякі університети запровадили спеціальні дисципліни і міждисциплінарні модулі, спрямовані на поглиблене вивчення систем автоматизованого перекладу (CAT-систем) та систем управління термінологією. До них належить, зокрема, університет прикладних наук Кельна, де запроваджено дисципліну "Технологія перекладу", яка збагачує майбутнього перекладача знаннями методів комп'ютерної лінгвістики та технологій перекладу в контексті їх застосування в системах машинного і автоматизованого перекладу. На основі засвоєних теоретичних знань з технології перекладу базується дисципліна "Технологія перекладу (засоби)", яка формує здатність працювати з технічними і програмними засобами комп'ютерного перекладу, в основному з системами пам'яті перекладів.

У Каліфорнійському державному університеті Монтерей до переліку обов'язкових для вивчення дисциплін віднесено дисципліну "Вступ до комп'ютерного перекладу" та інтенсивний курс "Просунутий рівень комп'ютерного перекладу". Якщо студенти, що розпочали навчання, вже мають певні знання і

навички роботи з CAT-системами, їм уже в першому семестрі пропонується зазначений інтенсивний курс. В університеті Бінгхемтон, державному університеті штату Нью-Йорк курс "Вступ до комп'ютерного перекладу" також належить до обов'язкових, але не передбачає диференціації за рівнем попередньої підготовки з інформаційних технологій.

Американський університет Вісконсін-Мілуокі включає до програми підготовки перекладачів письмового і усного перекладу курс "Комп'ютерний переклад", який є обов'язковим для вивчення і передбачає формування навичок перекладу на основі комп'ютерних технологій для прискорення процесу перекладу та підвищення його ефективності шляхом автоматизації зберігання даних, аналізу файлів, пошуку і використання даних. До практичного блоку переліку дисциплін в університеті імені Адама Міцкевича у Познані увійшла також дисципліна "Комп'ютерний переклад". Така ж дисципліна вивчається і в чеському університеті Палацького в Оломоуці, яка слугує для ознайомлення студентів зі способами використання комп'ютерних технологій у процесі перекладу. Зокрема, вона забезпечує набуття знань із загальної теорії перекладу на основі інформаційних технологій і дозволяє сформуванню базові навички використання різних програмних продуктів, які належать до CAT-систем: Wordfast Classic, Wordfast Pro, PlusTools, Kilgray's MemoQ, MemSource.

До програми підготовки перекладачів в університеті Флоріда включено 2 дисципліни – "Письмовий переклад" і "Усний переклад", які обов'язково вивчаються усіма студентами, і ще 5 обов'язкових дисциплін, які обираються студентами з 8 пропонуєваних. Найбільш поширеною комбінацією обраних студентами дисциплін є поєднання "Комп'ютерного перекладу", "Професійного стажування" і кількох дисциплін галузевого перекладу, що підкреслює важливість опанування майбутніми перекладачами інформаційних технологій.

Програма підготовки перекладачів у державному університеті Кент-Огайо включає обов'язкову дисципліну "Термінологія і використання комп'ютера у перекладі", у процесі вивчення якої основна увага приділяється роботі з базами пам'яті перекладів [7; 8]. Нью-Йоркський університет включає до програми підготовки майбутніх фахівців з перекладу дисципліну "Теорія і практика термінології".

З метою вивчення особливостей використання термінології у процесі перекладу текстів із застосуванням інформаційно-технологічної підтримки студентам університету Бабель у США пропонується обов'язкова дисципліна "Опрацювання тексту для перекладачів". Її зміст спрямовано на отримання студентами навичок швидкого створення словників, паралельного розташування на сторінці вихідного та перекладеного текстів, опрацювання основних видів текстів, використання типового набору функцій програмного забезпечення для здійснення перекладу.

Окремі університети спрямовують підготовку майбутніх перекладачів на нові види професійної діяльності, зумовлені актуальними запитами ринку перекладацьких послуг. Так, у багатьох американських університетах до програм підготовки перекладачів включено дисципліну "Локалізація програмного забезпечення". Вона є обов'язковою в університетах Кент-Огайо, Каліфорнійському державному університеті Монтерей. У ході вивчення цієї дисципліни студенти дізнаються, як створюється, авторизується, оформляється і публікується веб-контент. Використовуючи спеціально обладнані комп'ютерні лабораторії, студенти відпрацьовують різноманітні операції з реальним сайтом для створення його працездатної локалізованої копії. У курсі вивчення дисципліни "Вступ до локалізації програмного забезпечення і веб-сайтів" у Нью-Йоркському університеті студенти навчаються адаптувати програмне забезпечення для міжнародних ринків, а також перекладати веб-сайти. В університеті Бабель студентам пропонується дисципліна "Створення веб-сайтів". Її зміст передбачає, що студенти, які успішно завершили цей курс, зможуть створювати свої власні домашні сторінки в Інтернеті і розуміти мову розмітки HTML, необхідну для перекладу веб-сайтів. До дисциплін, орієнтованих на задоволення перекладачами суспільних запитів, можна віднести і запроваджену університетом Даллас дисципліну "Написання текстів для нових медіа". При цьому увага зосереджується на практиці створення письмових форм текстів для мережесервісів (блог, вікі, подкасти, Youtube, Twitter). Університет Чикаго здійснює підготовку перекладачів за гібридною програмою шляхом поєднання аудиторної роботи з елементами дистанційного навчання. Всі студенти цього університету зобов'язані вивчати дисципліни "Інструменти перекладу" і "Управління проектами для перекладачів".

Організацією виконання навчальних перекладацьких проектів деякі університети забезпечують відпрацювання навичок колективної та менеджерської діяльності з використанням систем автоматизованого перекладу. Такий підхід реалізується у Кельнському університеті прикладних наук шляхом запровадження дисципліни "Перекладацький проект з використанням інструментів перекладу". Дисципліна орієнтована на практичну реалізацію перекладацьких проектів, починаючи від розгляду вихідного матеріалу до створення проектних структур згідно зі стандартом "DIN EN 15038 Послуги перекладу" і власне до перекладу з використанням засобів перекладу (переважно SDL Trados Studio, Multiterm, WinAlign). З вивченням попередньої дисципліни пов'язана дисципліна "Менеджмент перекладацьких проектів", призначена для формування здатності, в першу чергу, керувати виконанням замовлення на переклад та координувати роботу його виконавців. У курсі дисципліни розглядаються теми з технології перекладу комплексних документів із використанням CAT-систем; організації команди для перекладацького проекту та розподілення функціональних обов'язків; управління інформаційними,

часовими, апаратними та фінансовими ресурсами. У таких університетах, як Бабель, Монтерей, Чикаго, студентам також надаються можливості для отримання достатнього рівня спеціальних знань щодо координації, співробітництва й управління перекладацькою діяльністю для здійснення перекладацьких проєктів.

Принципово новий підхід пропонують ті університети, які запроваджують нові бакалаврські і магістерські програми. Зокрема, в університеті прикладних наук Анхальт розпочато навчання за єдиною в Німеччині бакалаврською програмою "Фахова комунікація – Локалізація програмного забезпечення". Ця бакалаврська програма тісно пов'язана з лінгвістичною, перекладацькою й інформаційною підготовкою. Майбутні фахівці вивчають локалізацію програмного забезпечення, тобто адаптацію програмного забезпечення або веб-сайтів до мовних і культурних реалій різних країн-користувачів. Фахівці з локалізації перекладають текстові елементи інтерфейсу комп'ютерних програм, розробляють зрозумілі форми онлайн допомоги й інструкцій для користувача. Аналогічною на ринку освітніх послуг є пропозиція Каунаського технологічного університету щодо підготовки фахівців за спеціальністю "Переклад і технологія локалізації". Особливість цієї спеціальності полягає в тому, що перекладачі готуються для роботи виключно із системами автоматизованого перекладу, які застосовуються для реалізації перекладацьких проєктів, локалізації програмних продуктів та веб-сайтів. У процесі навчання студенти опановують широкий спектр програмного забезпечення для здійснення перекладу і локалізації: SDL Trados Studio, MemoQ, OmegaT, DejaVu, Wordfast, Passolo, Catalyst, Language Studio, Multilizer, Visual Localize. Особлива увага приділяється набуттю навичок роботи з програмними продуктами SDL Trados, які найчастіше використовуються в усьому світі, як окремими перекладачами, так і перекладацькими організаціями.

Цікавою є новація університету Кент-Огайо щодо можливості отримання подвійного диплома – магістра ділового адміністрування (МБА) і магістра з перекладу, призначеного для студентів з достатнім рівнем володіння іноземними мовами, які хочуть інтегрувати управлінські якості у перекладацьку діяльність. До змісту програми з отриманням подвійного диплому включено поглиблене вивчення CAT-систем, як робочого інструменту реалізації перекладацького проєкту. Вища школа міжнародних відносин в Лодзі урізноманітнює програму підготовки майбутніх перекладачів шляхом пропозиції додаткової спеціалізації з комп'ютерного перекладу, яка спрямована на поглиблене вивчення дисциплін в галузі інформаційних технологій.

У тих університетах, де програми підготовки перекладачів не містять дисциплін, зміст яких пов'язаний з використанням інформаційних технологій, студентам пропонують їх вивчення у межах додаткових курсів. Зокрема, Сілезький університет в Катовіце організовує одноденні курси для навчання перекладу із застосуванням CAT-інструментів, які проводяться сертифікованим викладачем. Об'єктом вивчення на зазначених курсах обрано систему автоматизованого перекладу MemoQ. Підготовка магістрів в Університеті Казимира Великого у Бидгощі також передбачає можливість безкоштовного вивчення програмного забезпечення CAT SDL Trados Studio з отриманням відповідного сертифіката.

Деякі польські університети спрямували свої зусилля на організацію практичного навчання майбутніх перекладачів шляхом надання їм можливості проходження практики в установах, які використовують у своїй діяльності CAT-системи. Так, з 2013 року Опольський університет співпрацює з компанією TextPartner sp.j., яка приймає для індивідуальних стажувань студентів-філологів старших курсів. Така форма навчання позиціонується як унікальна можливість для забезпечення галузевої практики перекладу, набуття знань щодо принципів використання інструментів для підтримки перекладу (CAT-інструментів), а також вивчення методів обробки та підготовки перекладених файлів (так званих інженерних файлів).

Висновок. Таким чином, аналіз стану формування інформаційної компетентності перекладачів у вищих навчальних закладах Європи та США дозволив узагальнити шляхи здійснення цієї діяльності, виявити спільні підходи університетів різних країн до неї, деталізувати їх сутність та визначити інновації у процесі інформаційної підготовки майбутніх перекладачів. В цілому вони полягають у спрямуванні професійної підготовки перекладачів на вивчення CAT-систем в межах традиційних дисциплін, спеціалізованих дисциплін, позанавчальних курсів, тренінгів та у процесі проходження виробничих практик і стажувань на виробництві.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані із пошуком шляхів удосконалення інформаційної підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняних університетах з урахуванням досвіду вищих навчальних закладів Європи та США.

Використані джерела

1. Book of Modules 2014/2015 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ucc.ie/modules/>
2. British Standards EN ISO 17100:2015 Translation Services. Requirements for translation services, London: British Standards Institution, May 2015. – 30 p.

3. Department of Linguistics. MA Programmes 2012-2013 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.soas.ac.uk/linguistics/programmes/mathepratrans/>
4. Doyle Michael Scott: Translation Pedagogy and Assessment: Adopting ATA's Framework for Standard Error Marking, in The ATA Chronicle, November/December 2003.
5. F 2575 – 06 Standard Guide for Quality Assurance in Translation, ASTM International, June 2006. – 11 p.
6. Interpreting, Language and Translation Studies [Electronic resource]. – Access mode: http://www.mdx.ac.uk/courses/postgraduate/translation/Business_Legal_Translation.aspx
7. Kent State University Course Descriptions Fall 2014. Undergraduate and Graduate Courses. – 2014. – 1907 p.
8. Kent State University. Course Descriptions Spring 2015. Undergraduate and Graduate Courses. – 2015. – 1958 p.
9. Modulhandbuch des Master-Kernbereich-Studiengangs Translationswissenschaft (Übersetzen und Dolmetschen) [Electronic resource]. – Access mode: http://www.uni-saarland.de/fileadmin/user_upload/Studium/studienplanung/master/Translationswiss-Ma-Modulhandbuch.pdf
10. Modulhandbuch des Bachelorstudiengangs B. A. (Bachelor of Arts) Sprache, Kultur, Translation am Fachbereich 06 Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz. Stand: 10. Mai 2013. – 214 S.
11. Studienführer Translation Bachelor of Arts. Universität Leipzig. Stand: Jan. 2014. – 14 S.

Amelina S., Tarasenko R.

INNOVATIONS IN THE FORMATION OF THE INFORMATION COMPETENCE OF TRANSLATORS: EXPERIENCE OF FOREIGN UNIVERSITIES

The article deals with the state of formation of information competence of translators in the European and US top-universities. It is determined that the contents of the training of translators in the leading universities of Europe and the United States is largely due to a focus on standards of translation services to ensure the quality requirements of translation and the formation of the competences of translators. The essence of these standards defined competencies and activities of translators implies that they have a high level of formation of the ability to apply information technologies in translation. Despite the desire of leading universities of different countries to develop generalized approaches to list and contents of the formation of professionally significant competences of future translators, including information, there is a considerable variability in various forms of training in translation. Ways of information training future translators in the world's leading universities are generalized. The general approaches of universities in different countries in the formation of information competence of translators are revealed and their nature is detailed. The innovations in the process of information training future translators are defined. It has been determined that they are made in the direction of the orientation of training translators on learning CAT-systems within the traditional disciplines, specialized disciplines, extracurricular courses, training sessions and in the course of practical training and training in the workplace. The majority of universities to improve information training of translators provides modifying the content of some disciplines through the implementation of relevant modules involves studying within the traditional translation courses computer tools for the creation and use of terminology databases and databases of translated materials. By the educational performance of translation projects, some universities provide working and managerial skills of collective activity using automated translation. A fundamentally new approach offered by those universities that establish new undergraduate and graduate programs. In particular, future specialists studying software localization, i.e. adaptation software or websites to linguistic and cultural realities of different countries users. In those universities where training programs for translators not include courses whose content involves the use of information technologies, students are offered additional courses within their study.

Key words: *information competence, course, CAT-system, translation project, translator.*

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.